

Renata Przygodzka¹
Wydział Ekonomiczny
Uniwersytet w Białymstoku

POLITYKA ROLNA UNII EUROPEJSKIEJ W ŚWIETLE MIERNIKÓW OECD

EU COMMON AGRICULTURAL POLICY IN LIGHT OF OECD INDICATORS

Synopsis. Artykuł prezentuje charakter zmian Wspólnej Polityki Rolnej, jakie dokonywały się w ciągu minionych 15 lat, przez pryzmat mierników wsparcia rolnictwa obliczanych w krajach OECD. Najbardziej widoczne jest niewątpliwie dążenie Unii do ograniczania udziału wydatków na realizację tej polityki. Potwierdzenie we wskaźnikach znajdują także działania na rzecz ograniczania instrumentów zniekształcających mechanizm rynkowy.

Słowa kluczowe: Wspólna Polityka Rolna, wskaźniki, OECD

Wstęp

W ciągu minionych kilkunastu lat polityka rolna Unii Europejskiej poddawana była istotnym modyfikacjom, które wprowadzane były pod wpływem czynników zewnętrznych i wewnętrznych. Wśród czynników zewnętrznych szczególną rolę odegrała liberalizacja handlu rolnego w ramach systemu GATT/WTO, która wymusiła zwiększenie dostępu do unijnego rynku dla konkurencyjnych produktów rolnych. Natomiast czynniki wewnętrzne to przede wszystkim problemy związane z zagospodarowaniem znacznych nadwyżek produkcji rolnej oraz systematycznie wzrastające koszty wspierania rolnictwa.

Zasadnicze zmiany Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) zostały rozpoczęte wraz z reformą Raya McSharry'ego, pogłębione w ramach Agendy 2000, zmodyfikowanej w istotnym stopniu w 2003 roku. Całokształt owych zmian doprowadził do przeorientowania instrumentarium wspierania dochodów rolniczych z narzędzi o pośrednim oddziaływaniu (rynkowe i protekcyjne) na rzecz wsparcia bezpośredniego, połączonego z większym otwarciem na konkurencję międzynarodową. Innymi słowy – instrumenty w znacznej mierze zniekształcające mechanizm rynkowy częściowo zostały zastąpione instrumentami, które nie wywołują negatywnych skutków rynkowych. Oznacza to, że producenci rolni podejmują decyzje na podstawie sygnałów płynących z rynku, na które większy wpływ ma oddziaływanie popytu i podaży, a nie polityka interwencyjna państwa. Na tym tle może powstać pytanie, czy zmiany te znajdują odzwierciedlenie w jakichś bardziej ogólnych wskaźnikach?

---

¹ Dr, email: rprzygodzka@poczta.onet.pl

Celem artykułu jest próba udzielenia odpowiedzi na powyższe pytanie w oparciu o analizę podstawowych mierników obliczanych w OECD. Należy podkreślić, że w krajach członkowskich tej organizacji od lat przywiązuje się dużą wagę do oceny wielkości ogólnego wsparcia rolnictwa, która pozwala określać realne zdolności konkurencyjne poszczególnych producentów i eksporterów artykułów rolnych. Znaczne doświadczenia w tym względzie sprawiają, że klasyfikację instrumentów finansowego wsparcia rolnictwa, ich definicje i metodykę mierzenia opracowane przez OECD powszechnie uważa się za najbardziej logiczne i kompleksowe. Czasokres badawczy analizy obejmuje lata 1990-2004, a zatem rozpoczyna się tuż przed implementacją reformy McSharry'ego, a kończy wraz z rozpoczęciem wdrażania zmian uchwalonych na przełomie 2003/2004 roku. Stąd też te ostatnie modyfikacje WPR nie znalazły jeszcze w pełni odzwierciedlenia w analizowanych miernikach.

Wskaźnik poziomu wsparcia producentów (PSE)

Najbardziej znanym wskaźnikiem jest *Producer Support Estimate* (PSE), czyli wskaźnik poziomu wsparcia producentów. Zgodnie z definicją OECD jest to wskaźnik rocznych transferów pieniężnych od konsumentów i podatników do producentów rolnych, mierzony na poziomie gospodarstw rolnych, wynikający z polityki wspierania rolnictwa, niezależnie od jej natury, celów lub wpływu na produkcję lub dochody gospodarstw². Uogólniając, wskaźnik ten informuje o wielkości transferu środków pieniężnych od podatników i konsumentów do producentów rolnych, będącego rezultatem określonej polityki rolnej. Mierzy zatem przede wszystkim wsparcie wynikające z utrzymywania wewnętrznych cen produktów rolnych na poziomie wyższym (niekiedy niższym) niż ceny światowe (wsparcie cen rynkowych) oraz wsparcie wynikające z płatności opierających się na takich kryteriach, jak jakość i rodzaj produkcji, wielkość nakładów, liczebność stada podstawowego zwierząt, obszar zasiewów, przychody lub dochody uzyskiwane przez farmerów (transfery budżetowe). Podkreślić zatem należy, że całkowite wsparcie rolnictwa opiera się nie tylko na transferach budżetowych, lecz również na różnicy pomiędzy krajowymi i światowymi cenami artykułów rolnych, a ta, jak wiadomo, osiągana jest za pomocą nie tylko budżetowych instrumentów (chodzi w tym przypadku o różnorodne instrumenty polityki handlowej). Należy też dodać, że PSE nie uwzględnia wszelkich transferów związanych z finansowaniem szeroko pojętego sektora usług dla rolnictwa takich, jak badania i rozwój, edukacja i oświata, doradztwo rolnicze, marketing, usługi weterynaryjne itp., które nie trafiają do indywidualnych

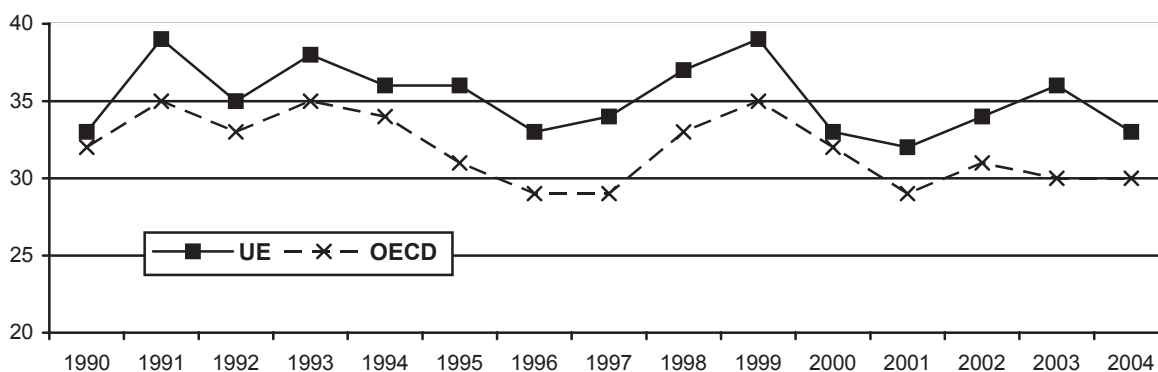
---

² Por. [Producer... 2005, s. 6].

producentów. Zatem wskaźnik ten, ujęty procentowo, określa udział transferów od konsumentów (wynikających ze wsparcia cen rynkowych) i podatników (wynikających z wydatków budżetowych) w dochodach rolniczych. Jeśli na przykład wskaźnik wynosi 31% oznacza to, że tylko 69 centów w każdym otrzymanym przez farmera dolarze pochodzi ze sprzedaży jego produktów według cen światowych³.

Wskaźnikiem towarzyszącym PSE jest *Producer Nominal Assistance Coefficient* (NACp), czyli współczynnik nominalnej pomocy dla producentów. Określa on stosunek pomiędzy wartością całkowitych przychodów gospodarstw (włącznie ze wsparciem) a wartością produkcji wyrażonej w cenach światowych (bez wsparcia). Kiedy NACp jest równy jedności oznacza to, że całkowite przychody gospodarstwa pochodzą wyłącznie z rynku. Jeśli natomiast NACp jest wyższy od jedności oznacza to, że część przychodów całkowitych gospodarstwa pochodzi ze wsparcia. Zatem współczynnik ten może odzwierciedlać rynkową orientację, czyli stopień wpływu sygnałów rynkowych (w stosunku do rządowej interwencji) na kierunki rolniczej produkcji. Stopień ten jest tym wyższy, im poziom współczynnika bliższy jedności.

Obok NACp obliczany jest także współczynnik nominalnej ochrony producentów NPCp (*Producer Nominal Protection Coefficient*). Mierzy on stosunek pomiędzy przeciętną ceną otrzymywaną przez producentów (na poziomie gospodarstw) włączając płatności opierające się na wielkości produkcji (PO/na 1 tonę) a cenami eksportowymi (również na poziomie gospodarstw). Jeśli na przykład NPCp wynosi 2 oznacza to, że ceny otrzymywane przez producentów są dwukrotnie wyższe niż ceny w eksporcie. Współczynnik nominalnej ochrony producentów pokazuje zatem względną wielkość rynkowej protekcji dla producentów lub względną wielkość ukrytych subsydiów eksportowych niezbędnych z punktu widzenia eksportu określonej wielkości produkcji.

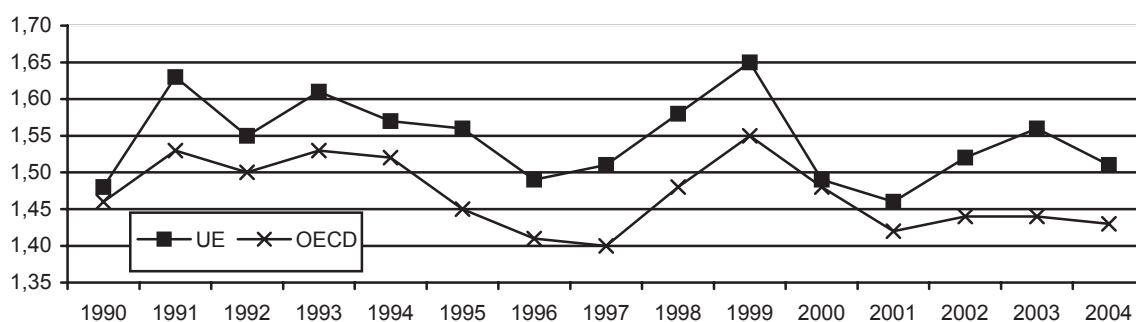

Rysunek 1. Zmiany wskaźnika PSE w Unii Europejskiej i w OECD w latach 1990-2004, %
 Figure 1. Changes of PSE in the European Union and OECD countries in years 1990-2004, %
 Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowania OECD [PSE/CSE... 2005]

³ Agricultural Support: How is it Measured and What does it Mean?, OECD Observer, June 2004, s. 2-3.

Z danych OECD wynika, że przeciętny poziom wsparcia w krajach członkowskich tej organizacji w latach 1990-2004 oscylował wokół 35%. Na tę średnią składają się zarówno kraje, w których poziom wsparcia kształtował się w granicach 60-70% (np. Szwajcaria, Japonia, Korea, Norwegia, Islandia) jak i kraje, które jakiś czas temu zrezygnowały ze wspierania własnego rolnictwa, znosząc zewnętrzną i wewnętrzną protekcję (są nimi Australia i Nowa Zelandia).

Z analizy rysunku 1 wynika, że PSE Unii Europejskiej jest zbliżony do przeciętnego poziomu wskaźnika dla krajów OECD⁴. Wprawdzie z ponad 40% w drugiej połowie lat 80. uległ on zmniejszeniu do 33% w 2004 r., jednak nadal jest znaczny. Znaczny jest także zakres wsparcia cen rynkowych i dopłat do produkcji, pomimo jego ogólnego zmniejszenia. Wyrazem tego może być współczynnik NACp oscylujący wokół 1,52, a zatem na poziomie wyższym niż przeciętnie w krajach OECD, w których wynosi 1,44 (rysunek 2). Wyższy jest także współczynnik nominalnej ochrony producentów (NPCp), który w latach 2002-2004 przeciętnie wynosił w UE 1,31, podczas gdy w OECD 1,29.

Rysunek 2. Zmiany współczynnika nominalnej pomocy dla producentów (NACp) w UE i OECD w latach 1990-2004.
Figure 2. Changes of producer nominal assistance coefficient (NACp) in the EU and OECD countries in years 1990-2004

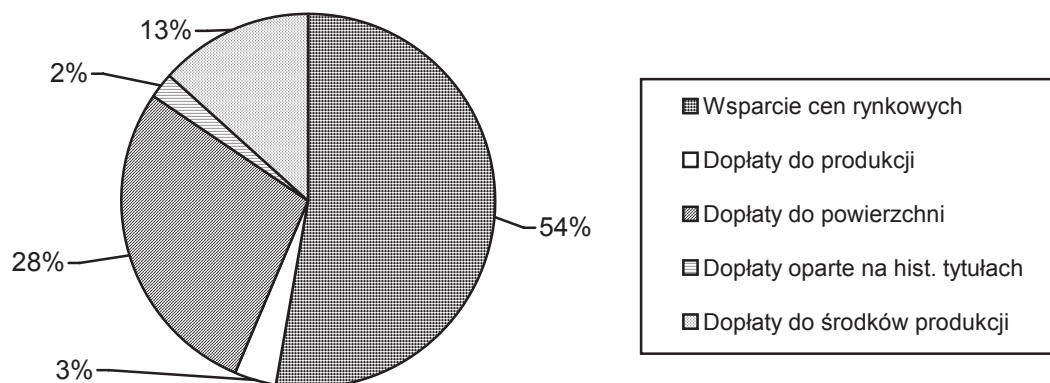
Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowania OECD [PSE/CSE... 2005]

Z punktu widzenia oceny ogólnego wsparcia rolnictwa istotne znaczenie ma też jego struktura oraz rozkład pomiędzy podstawowymi produktami rolnymi. Analiza struktury wskaźnika PSE wskazuje, że w Unii Europejskiej dominuje wsparcie cen rynkowych oraz dopłaty do produkcji i środków produkcji rolniczej. Jednak w latach 90. ich udział znacząco się zmniejszył z 98% w 1989 r. do 67% w latach 2002-2004. Znacznie też obniżyły się ceny otrzymywane przez unijnych rolników w porównaniu z cenami światowymi, bowiem w latach 1986-88 były one wyższe o 80%, a w latach 2002-2004 o 32%.

Wśród instrumentów wsparcia na uwagę zasługuje systematyczny wzrost płatności obszarowych, których udział w 2004 r. wyniósł 28% (rysunek 3). Jak wiadomo instrument ten

⁴ We wszystkich wykresach dane dotyczą Unii Europejskiej przed rozszerzeniem.

w mniejszym stopniu stymuluje wzrost produkcji oraz zniekształcenia rynkowe. Jeszcze większe efekty w tym zakresie będzie można osiągnąć po wprowadzeniu jednolitych płatności, jednakże decyzje o wyborze wspieranych produktów zapadną wśród krajów członkowskich UE.

Rysunek 3. Struktura wsparcia rolnictwa mierzonego wskaźnikiem PSE w UE w 2004 r.

Figure 3. The structure of support for agriculture in the EU in 2004 measured by the PSE indicator

Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowania OECD [PSE/CSE... 2005]

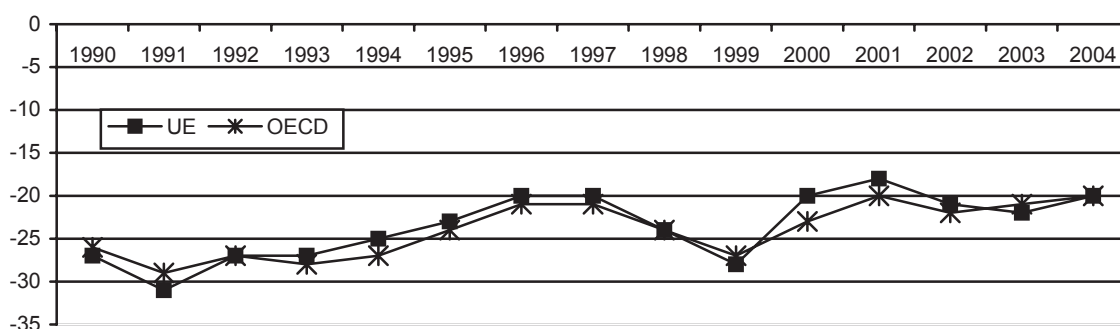
Do produktów o największym zakresie wsparcia należy w UE wołowina i cielęcina. Prawie 70% ich ceny wynika ze stosowania różnych regulatorów. Na drugim miejscu znajduje się cukier ze wsparciem sięgającym 60%. Następnie baranina, pszenica, mleko, drób, kukurydza ze wsparciem w granicach 40-50%, rośliny oleiste, ryż, wieprzowina (20-40%) oraz jaja (3%).

Wskaźnik wsparcia konsumentów

Obok PSE stosunkowo często wykorzystywanym w analizach wskaźnikiem jest *Consumer Support Estimate* (CSE), czyli wskaźnik wsparcia konsumentów. Określa on roczną wartość całkowitych transferów do (od) konsumentów produktów rolniczych, mierzoną na poziomie gospodarstw rolnych, wynikającą z instrumentów polityki wspierania rolnictwa, niezależnie od ich natury, celów oraz wpływu na produkcję lub konsumpcję gospodarstw. Wszystkie transfery wliczane do CSE mają charakter albo ukrytych podatków, albo jawnych transferów budżetowych do konsumentów produktów rolniczych, oddziałujących na ich wydatki związane z zakupem tych produktów. Zatem CSE odniesiony do krajów lub produktów może być wyrażony jako stosunek CSE do całkowitej wartości wydatków konsumpcyjnych na towary produkowane w kraju, mierzonych wartością całkowitej konsumpcji (według cen produkcji) do budżetowego wsparcia konsumentów (procentowe CSE) lub też może być wyrażony jako stosunek pomiędzy całkowitą wartością wydatków konsumpcyjnych na towary produkowane w kraju włączając wsparcie dla

producentów, a konsumpcją mierzoną za pomocą cen światowych z pominięciem budżetowego wsparcia konsumentów (*Consumer Nominal Assistance Coefficient*, NACc, czyli współczynnik nominalnej pomocy dla konsumentów). Jeśli na przykład wskaźnik CSE wynosi -60% oznacza to, że 60% całkowitej wartości wydatków konsumpcyjnych na produkty rolnicze reprezentowanych jest przez transfery od konsumentów do producentów lub też, że wydatki konsumpcyjne w 60% wspierane są przez państwo. Innymi słowy jest to wysokość ukrytego opodatkowania (obciążenia konsumentów) wynikającego z polityki wspierania rolnictwa⁵. Jeśli natomiast współczynnik NACc wynosi $2,5$ oznacza to, że wydatki pierwotnych konsumentów są dwu- i półkrotnie wyższe, lub wyższe o 150% w porównaniu z sytuacją, gdyby były oparte na cenach światowych bez jakiegokolwiek wsparcia. Jeśli NACc równa się jedności oznacza to, że całkowite wydatki konsumpcyjne oparte są wyłącznie na cenach rynkowych bez wsparcia dla producentów i konsumentów. Zatem współczynnik wyższy od jedności pokazuje zniekształcenia rynku. Uznawany jest w związku z tym jako wskaźnik orientacji rynkowej pokazujący stopień wpływu sygnałów rynkowych (lub interwencji rządowej) na kierunki konsumpcji produktów rolnych.

Odpowiednikiem współczynnika NPCp jest współczynnik nominalnej ochrony konsumentów (*Consumer Nominal Protection Coefficient*, NPCc), który mierzy stosunek pomiędzy krajowymi cenami płaconymi przez konsumentów (na poziomie gospodarstw) a cenami w eksporcie. Jeśli na przykład NPCc wynosi 2 oznacza to, że ceny płacone przez konsumentów są dwukrotnie wyższe niż ceny eksportowe. Zatem współczynnik ten może być szacunkiem nominalnej stopy rynkowej protekcji konsumentów lub też może odzwierciedlać przeciętną stopę ukrytych (niejawnych) podatków importowych stosowanych na krajowym rynku.

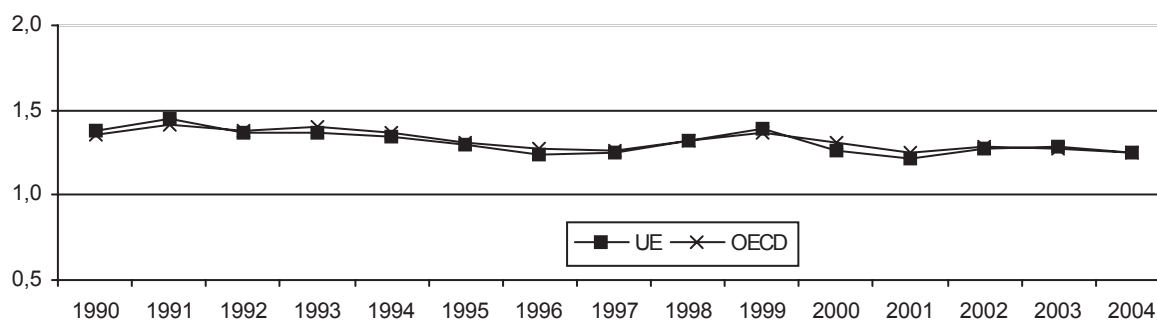

Rysunek 4. Zmiany wskaźnika CSE w UE i OECD w latach 1990-2004, %
 Figure 4. Changes of CSE in the EU and OECD countries in years 1990-2004, %
 Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowania OECD [PSE/CSE... 2005]

⁵ I odwrotnie – jeśli CSE jest dodatni – wówczas konsumenci są wspierani przez subsydia.

Analiza danych zaprezentowanych na rysunku 4 wskazuje, że wprowadzenie w Unii Europejskiej oraz przeciętnie w OECD wskaźnik CSE w ciągu ostatnich lat wykazuje tendencję rosnącą (zmniejsza się jego ujemny poziom), jednak obciążenie konsumentów kosztami wspierania rolnictwa jest znaczne (dla porównania w latach 2002-2004, kształtował się na poziomie -21%). Tendencje te znajdują także odzwierciedlenie w zmianach współczynnika nominalnej pomocy konsumentom (NACc), które prezentuje rysunek 5.

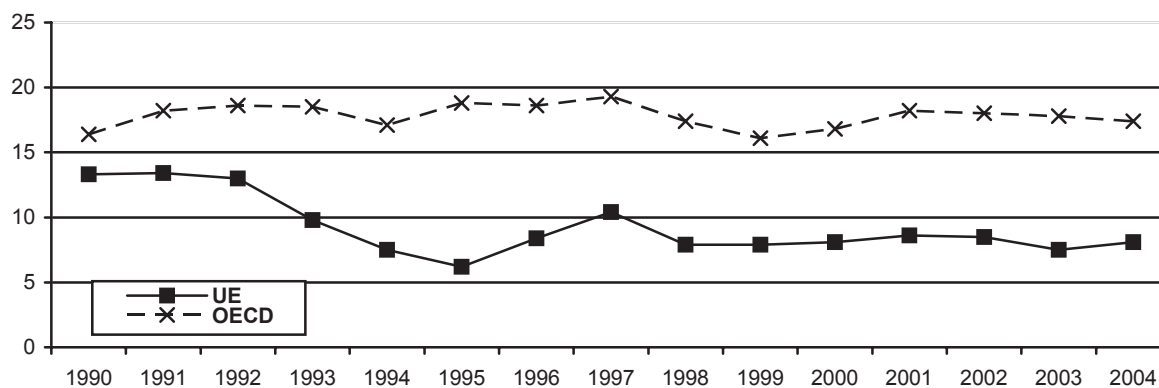
Rysunek 5. Zmiany współczynnika NACc w UE i w OECD w latach 1990-2004
 Figure 5. Changes of NACc in the EU and OECD countries in years 1990-2004
 Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowania OECD [PSE/CSE... 2005]

W Unii Europejskiej zarówno obciążenie konsumentów, jak i różnica między cenami płaconymi przez nich na rynku krajowym za produkty rolne a cenami eksportowymi były znaczne. W latach 2002-2004 współczynniki NACc oraz NPCc wynosiły przeciętnie 1,27 oraz 1,30, a zatem były nieco niższe niż przeciętnie w OECD (odpowiednio 1,27 i 1,33).

Wskaźnik wsparcia usług na rzecz rolnictwa (GSSE)

Poza wsparciem na poziomie gospodarstw, których miernikiem jest PSE, istotne znaczenie w funkcjonowaniu rolnictwa mają także około rolnicze usługi. Ich działanie jest w znacznym stopniu uzależniona od transferów budżetowych. Wielkość tych transferów jest mierzona w OECD za pomocą wskaźnika *General Services Support Estimate* (GSSE), czyli wskaźnika wsparcia usług. Stanowi on sumę transferów kierowanych do instytucji zajmujących się działalnością w obszarze rolnictwa, a zwłaszcza badaniami i rozwojem, szkolnictwem i doradztwem. Obejmuje również transfery do służb weterynaryjnych i kontrolnych, instytucji zajmujących się wspieraniem infrastruktury technicznej, marketingu i promocji, utrzymywaniem zapasów państwowych itp. By wskaźnik miał charakter porównywalny (na ogół jest wyrażany jako wielkość bezwzględna w walutach narodowych krajów członkowskich OECD) najczęściej odnosi się go do wartości całkowitego wsparcia (*Total Support Estimate*, TSE) i wyraża w procentach. Poziom wskaźnika GSSE jest mocno

zróznicowany w poszczególnych krajach członkowskich OECD. Analiza rysunku 6 wskazuje, że poziom tego wskaźnika w UE odbiega od przeciętnego w OECD oraz, że w latach 1990-2004 uległ on zmniejszeniu o około 5 punktów procentowych.

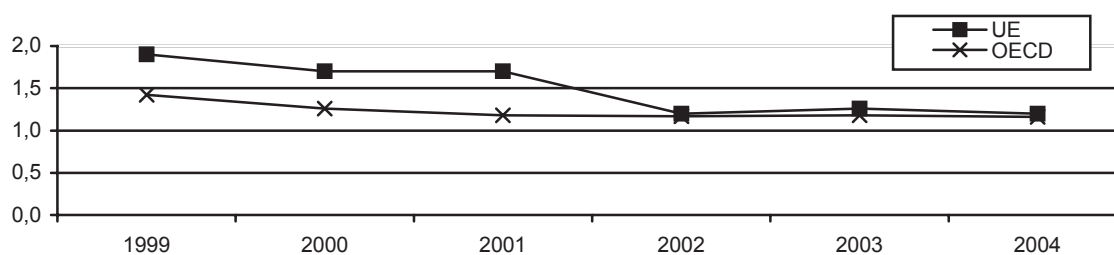
Rysunek 6. Udział wskaźnika GSSE w całkowitym poziomie wsparcia (TSE) w UE i w OECD w latach 1990-2004, %

Figure 6. The share of the GSSE indicator in the total support estimate (TSE) in the EU and OECD countries in years 1990-2004, %

Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowania OECD [PSE/CSE... 2005]

Wskaźnik całkowitego poziomu wsparcia (TSE)

Miernikiem całkowitego poziomu wsparcia rolnictwa jest *Total Support Estimate* (TSE). Określa on roczną wartość całkowitych transferów pieniężnych od podatników i konsumentów oraz budżetu, wynikających ze stosowania instrumentów polityki rolnej, niezależnie od ich celów oraz wpływu na produkcję i dochody gospodarstw rolnych lub konsumpcję produktów rolnych. TSE jest sumą całkowitych (jawnych i ukrytych) transferów od konsumentów produktów rolnych do producentów tych produktów (mierzonych za pomocą *Market Price Support*, MPS, oraz *Consumer Support Estimate*, CSE), całkowitych transferów od podatników do producentów rolnych (wyrażonych w PSE), całkowitych transferów od podatników do usług na rzecz rolnictwa (GSSE) oraz całkowitych transferów od podatników do konsumentów produktów rolniczych (CSE). Wartość MPS jest wliczana do transferów od konsumentów do producentów, natomiast TSE jest sumą PSE, GSSE i CSE. TSE mierzy zatem całkowity koszt wsparcia rolnictwa finansowany przez konsumentów, podatników oraz przepływy budżetowe netto.

Rysunek 7. Ogólny poziom wsparcia rolnictwa wyrażony udziałem TSE w PKB w UE i OECD w latach 1999-2004, %

Figure 7. Total level of support for agriculture expressed by the share of TSE in GDP in the EU and OECD countries in years 1999-2004, %⁶

Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowania OECD [PSE/CSE... 2005]

Poziom całkowitego wsparcia rolnictwa odnosi się na ogół do PKB i wyraża procentowo, co nadaje mu walor porównawczy. W latach 1999-2004 poziom tego wskaźnika w Unii Europejskiej uległ zmniejszeniu z 1,9% do 1,2%, co niewątpliwie potwierdza dążenie Unii do ograniczania relatywnych nakładów na realizację WPR. Obecnie wskaźnik ten jest zbliżony do przeciętnego wskaźnika dla wszystkich krajów członkowskich OECD.

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonej analizy wskaźników opisujących zakres i charakter wsparcia rolnictwa Unii Europejskiej w latach 1990-2004 można sformułować następujące wnioski:

1. Wskaźnik wsparcia producentów rolnych (PSE) podlegał wahaniom w przedziale od 40% do 33%, pod koniec analizowanego okresu osiągając niższy pułap. Oznacza to, że tylko 2/3 dochodów unijnych farmerów pochodziło w badanym okresie ze sprzedaży ich produktów po cenach światowych.
2. Analiza współczynników nominalnej pomocy dla producentów (NACp) oraz nominalnej ochrony producentów (NPCp), które utrzymują się na relatywnie wysokim poziomie wskazuje, że sygnały rynkowe jeszcze w niewielkim stopniu wpływały na decyzje producentów rolnych z uwagi na znaczny poziom rynkowej protekcji.
3. Znaczna część wsparcia koncentrowała się na mechanizmach wspierania cen rynkowych oraz instrumentach związanych z produkcją. Instrumenty takie najogólniej zachęcają do większej produkcji, niekorzystnie wpływają na handel oraz powodują zniekształcanie poziomu cen światowych. Szczególnie jest to, że skupiają się przede wszystkim na określonych grupach produktów rolnych. Wprawdzie ich udział systematycznie się zmniejsza, nadal jednak w Unii Europejskiej jest wysoki i przekracza 70% PSE.
4. Pozytywnym aspektem zmian polityki rolnej w ciągu ostatnich lat jest coraz większy udział instrumentów, którym przypisuje się mniejszą skalę zniekształcania mechanizmów rynkowych. Chodzi o płatności opierające się na powierzchni upraw lub liczbie zwierząt w gospodarstwie.

---

⁶ Z uwagi na niejednolite metody ustalania wielkości PKB w krajach UE okres analizy został ograniczony do lat 1999-2004.

5. Nieznacznej poprawie uległa sytuacja unijnych konsumentów produktów rolnych, których obciążenia wynikające z realizowania polityki rolnej mierzone wskaźnikiem CSE zmniejszyły się z poziomu -37% do poziomu -21%.
6. O poprawie tej świadczą również pozytywne kierunki zmian współczynników nominalnej pomocy dla konsumentów (NACc) oraz nominalnej ochrony konsumentów (NPCc), które wprawdzie nadal wykazują istotne różnice pomiędzy cenami wewnętrznymi na rynku Unii a cenami światowymi, niemniej jednak w ostatnich latach różnice te stopniowo się zmniejszają (np. NACc zmniejszył się z 1,45 w 1991 r. do 1,25 w 2004 r.).
7. Redukcja całkowitego poziomu wsparcia (TSE) do 1,2% PKB pociągnęła za sobą znaczną redukcję wydatków na wsparcie finansowe szeroko pojętych usług na rzecz rolnictwa, czego potwierdzeniem jest zmniejszenie poziomu wskaźnika GSSE z 13% w 1990 r. do 8,5% w 2004 r., co trudno uznać za zjawisko pozytywne.

Biorąc powyższe pod uwagę i jednocześnie odpowiadając na pytanie sformułowane we wstępie należy stwierdzić, że reformy Wspólnej Polityki Rolnej znajdują odzwierciedlenie w bardziej ogólnych miernikach, jakimi są wskaźniki wsparcia rolnictwa w krajach OECD. Wprawdzie nie w każdym przypadku wskaźniki uległy istotnej poprawie, niemniej jednak pozytywny trend jest zauważalny niemalże we wszystkich kategoriach. Szczególnie istotne znaczenie zmiany te mają w obszarze eliminowania zniekształceń mechanizmów rynkowych oraz obciążenia konsumentów. Natomiast widoczna tendencja redukcji całkowitego poziomu wsparcia rolnictwa, aczkolwiek pozytywna z punktu widzenia liberalizacji światowego handlu rolnego i postulatów krajów członkowskich WTO, dla nowych członków Unii Europejskiej, w tym również Polski, oznacza w przyszłości zmniejszenie finansowej pomocy z budżetu Unii, z czym należy się już dzisiaj liczyć.

Literatura:

Agricultural Support: How is it Measured and What does it Mean? (2004). *OECD Observer*, czerwiec.
PSE/CSE Database. (2005). OECD.
Producer and Consumer Support Estimates, OECD Database 1986-2004, User's Guide. (2005). OECD.

Abstract. The article presents the changes in Common Agricultural Policy that have been made within the last 15 years, seen from the angle of agricultural support indicators calculated in the OECD countries. Undoubtedly, the EU is striving to reduce expenses for policy implementation. In addition, undertaking actions for limiting the instruments which distort market mechanisms (coupled policies) is confirmed by the indicators.

Key words: Common Agricultural Policy, OECD, indicators